

BESSEMERBLÅSNINGEN

- 150 år vid Edske masugn

LANDSKAPET

Vid en bäck med utflöde i sjön Edsken byggdes en masugn vid mitten av 1600-talet. Flödet var tillräckligt kraftigt för att driva det vattenhjul som drev masugnens bälgar. Det kraftigaste flödet inträffade under vår och höst och det var främst då som hyttan drevs. Innan järnvägarna byggdes kördes råvaror och färdiga produkter med släde på is och snö eller över sjöar och åar. Edske masugn anlades med passande läge invid vattnet. Järnmalmerna hämtades från mindre gruvor i närheten och från Bispbergs gruvor i Dalarna. I de djupa skogarna kring hyttan framställdes träkol. Kolet användes som bränsle när järnmalmerna smältes i masugnen. När snön hade fallit och isen lagt sig kördes kolryssjorna till hyttan.

HYTTAN

Hyttan vid Edsken byggdes 1664 av bergmästaren Olof Larsson. Bergmästaren var ansvarig för järnhanteringen i ett distrikt. Olof Larsson var också delägare i Högbo bruk där tackjärn från bl a Edske masugn smiddes ut till stångjärn. Den äldsta hyttan i Edsken var en s k mulltimmershytta, vilket innebär att den nedre delen var uppförd i sten medan det övre partiet var byggt i timmer varvat med mull. Vid mitten av 1800-talet köptes Edske masugn och Högbo bruk av handelsfirman Daniel Elfstrand & Co i Gävle. Företaget uppförde en helt ny hytta i sten och nu installerades bl a blåsmaskin, varmapparat och malkross. Arbetet i hyttan effektiviserades betydligt.

Den första lyckade bessemerblåsningen utförd 18 juli 1858. Kopia av en akvarell utförd av C. Cantzler från 1858 i läns museets samlingar.

EN VÄRLDSENSATION

Konsul Göran Fredrik Göransson var delägare i Daniel Elfstrand & Co. Han hade köpt 1/5 del av engelsmannen Henry Bessemers patent på en uppfinning att framställa stål med rätt kolhalt genom att blåsa luft i en s k konverter med smält tackjärn. I November 1857 började Göransson och hans medarbetare försöka att blåsa bessemerstål vid Edske masugn. Den 18 Juli året därpå lyckades man få fram ett stål med den rätta kolhalten. Succén var ett faktum och uppfinningen brukar beskrivas som revolutionerande. Göransson reste till England för att övertyga engelsmännen om det nya stålets höga kvalitet. Snart byggdes bessemerverk i såväl de engelska industridistrikten som i övriga delar av värde

Fram till mitten av 1860-talet var Edske masugn den främsta platsen för framställning av bessemerstål i Sverige men verksamheten övergick allt mer till Sandvikens Jernverk AB som konsul Göransson hade grundat 1862. Bessemerblåsningen i Edske masugn upphörde 1866 medan tackjärnstillverkningen pågick fram till 1880.

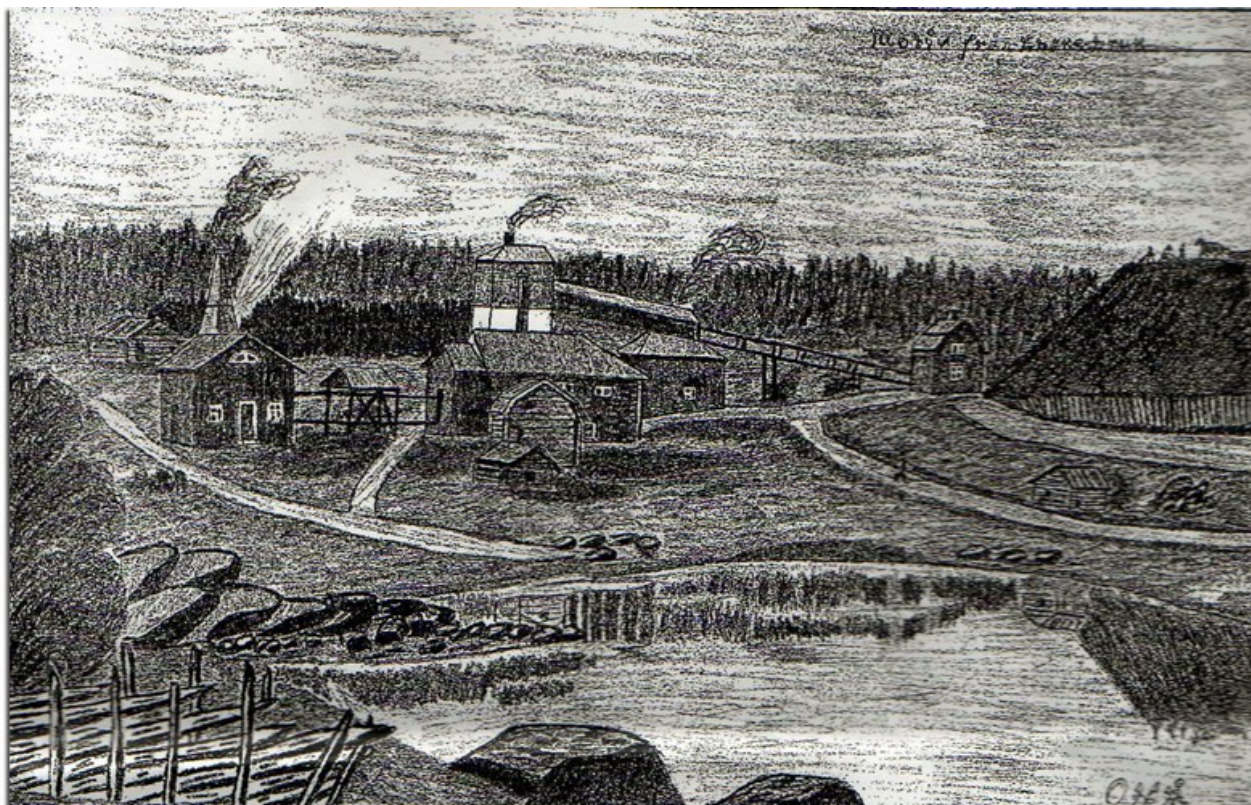
På bilden gestaltar Elvert Eriksson Konsul Göransson i egen hög person vid firandet av bessemerblåsningen den 18 Juli 2008 (fotat av Lars Forsling)

ATT BO I EDSKEN

Byn som byggdes upp vid Edske masugn förblev liten genom alla år som hyttan var i drift. Här bodde endast de som arbetade med järnframställningen, inspektor, masmästare, uppsättare, bokare, kolare och smeder med sina familjer. På vinterhalvåret arbetade man i skift i hyttan, under sommaren ägnades den mesta tiden åt jordbruk. Hösten var tid för kolmilning och när snön kom kördes kolet till hyttan. Arbetet i hyttan sköttes enbart av män medan kvinnorna ansvarade för hushållet och jordbruket.

När Edske masugn lades ned flyttade de flesta bybor. Hyttan är idag en ruin och av den övriga bebyggelsen finns endast några husgrunder kvar.

Bilden föreställer Edske masugn år 1858. Efter en målning av C. Cantzler utförd omkring 1858